

Det språklege blikket

Juristar får stadig oftare med seg språkvtitarar når dei skal omarbeide lovtekstar.

– Me kunne ikkje modernisert Grunnlova utan filologar, seier jussprofessor Eirik Holmøyvik.

I 2013 leverte eit utval, leidd av jussprofessor Hans Petter Graver, moderniserte versjonar av Grunnlova på både bokmål og nynorsk til Stortinget. Utvalet bestod av tre juristar, og to filologar frå Språkrådet.

Såg motsetnader

Utvalsmedlem Eirik Holmøyvik, professor i juss ved Universitetet i Bergen, er full av lovord om samarbeidet.

– Språkvtitarane såg ting me ikkje såg, til dømes motsetnader. No har jo juristar

språket som arbeidsverktøy sjølve, og norskfaget er faktisk det viktigaste skulefaget me tek med oss inn i studiet. Likevel er det noko anna med den språklege tilnærminga filologane bidrog med. Eg vart positivt overraska over kor mykje dei hadde blikk for. ▶

Språkoplæring på dagsordenen

Språklig mangfold i framtidens skole er temaet når Språkrådet inviterer til Språkdagen 18. november. Skolefolk og skoleforskere diskuterer hvilken kompetanse norske elever behøver i norsk og i andre språk for å greie seg i samfunnet i framtida. Hva trenger samfunnet at norske elever kan? Og bør norsk språk-

politikk få konsekvenser for praktisk utdanningspolitikk?

Språkdagen åpnes av Trond Giske, leder i utdanningskomiteen på Stortinget. Konferansier er Herborg Kråkevik, og arrangementet holdes i Oslo Konserthus. Se Språkrådets nettsider for nærmere informasjon om program og påmelding.

► Arbeidet i utvalet var eit heildemokratisk prosjekt, der ord for ord vart vurdert nøye. Det vart mange timar på møteromma på Stortinget.

– Det var faktisk filologane som laga råutkasta til både bokmåls- og nynorskversjonen. Med dei som utgangspunkt jobba me vidare med teksten i fellesskap. Då var både det juridiske og det filologiske blikket heilt uvurderleg. Språkvtarane føreslo jamt forenklingar. Somme tider måtte me leggje ned veto fordi det endra på den juridiske tolkinga. Andre gonger såg me derimot at ei nedkorting absolutt kunne gjere teksten meir forståeleg utan at innhaldet vart endra.

Ord med endra innhald

Holmøyvik framhevar at Grunnlova er ein særeigen og symbolsk tekst der den passende formuleringa kan vere vanskeleg å finne.

– Grunnlova skal jo gje meining både for 16-åringar og juridiske eksperter. Kanskje særleg difor var samarbeidet med språkfolk nyttig. Utgangspunktet for moderniseringa var at språket skulle fornyast, men at innhaldet måtte vere det same. Noko me då måtte ta stilling til, var om me skulle byte ut ord. Eit døme er *naturalisere*, som er det same som å gje innfødsrett (statsborgarrettar). Sjølv om ordet framleis står i ordbøkene, er det ikkje i bruk lenger, så me valde å bytte det ut. Slike vurderingar måtte me ha hjelp av filologane til.

Til sist var det berre nynorskversjonen til utvalet som vart vedteken i Stortinget. Den meir moderate moderniseringa til den pensjonerte språkprofessoren Finn-Erik Vinje vann fram som bokmålsversjon. Holmøyvik meiner det er ei veikskap ved Vinjes arbeid at han ikkje hadde juristar med seg på laget.

– I originalversjonen heiter det til dømes i § 100 «Ytringsfrihed bør finde Sted», og

det gjer det framleis i Vinjes versjon. Men «bør» i originalversjonen tyder etter moderne ordbruk «skal», og det veit juristar. Problemet er at etter moderniseringa av språket skal Grunnlova lesast etter moderne ordbruk, og då blir «bør» feil i bokmålsversjonen som no er vedteken. Den trur eg ikkje hadde vore der om Vinje hadde hatt juristar til å hjelpe seg.

– I nynorskversjonen blei det til slutt heitande «Ytringsfrihed skal det vere», og «skal det vere» var framlegg frå ein av filologane. Den er eg utruleg godt nøgd med. Eg er i det heile veldig stolt over det me har fått til i lag, seier Holmøyvik.

Omgrepsapparat

Inger Riis-Johannessen er fagleg leiar for forskriftseininga i lovavdelinga i Justis- og beredskapsdepartementet. Det siste året har ho samarbeidd med filologar frå Språkrådet om revideringa av fleire lover i prosjektet *Klart lovspråk*, som Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) har sett i gang. Som Eirik Holmøyvik er ho nøgd med bidraget frå språkvtarane.

– Dyktige språkfolk er eit godt tilskot i arbeidet med lovtekstar, seier ho. – Omgrepsapparatet filologane nyttar når dei granskar grammatikk og ordtilfang, er eit nyttig verktøy i lovarbeidet. Som jurist kan eg ofte tenkje at ei setning ikkje høyrest heilt god ut. Filologane har hjulpet meg med å setje ord på kvifor. Dei har òg gjort meg merksam på formuleringar eg ikkje visste var dårleg norsk.

Det er òg stor forskjell på kor gode juristane sjølve er språkleg, meiner ho. Dei fagleg sterkaste er gjerne flinke.

– Akkurat som det finst gode og mindre gode filologar, finst det dyktige og mindre dyktige juristar. Dei som har eit godt grep om jussen, frigjer seg òg lettare frå gamle, oppstylta formuleringar.

Riis-Johannessen peikar på at det er viktig at filologane blir kjende med lov-

Nynorskurs

12. og 14. oktober tilbyr Språkrådet gratis dagskurs i nynorsk for stats-tilsette.

Les meir på www.spraakradet.no, og meld deg på til stat@sprakradet.no.

Ny språkrådsdirektør

Åse Wetås tiltrer som direktør i Språkrådet 1. desember. Wetås ble utnevnt i sommer, og kommer fra stillingen som prosjektdirektør i Norsk Ordbok 2014. Hun har doktorgrad i nordisk språkvitenskap fra Universitetet i Oslo og faglig bakgrunn fra flere deler av språkfeltet.

– Språk er så fascinerende fordi det er noe alle mennesker har et forhold til. Et språk skal være funksjonelt, slik at det er enkelt å kommunisere med. Samtidig er språket noe vi har bygd stein på stein gjennom historien, noe vi må verne om og dyrke videre. Jeg er opptatt av både nytteverdien og den kulturelle rikdommen språket representerer.

sjangeren. Då torer dei til dømes å føreslå meir radikale omskrivingar, som gjerne fungerer betre enn mindre endringar.

– Innanfor jussen er det mykje som blir skriva på ein viss måte berre fordi det lenge har vore slik. Juristar har godt av å bli utfordra på nye uttrykksmåtar, og jamt over kunne dei med fordel vore meir lydhøyre for omskrivingar. Slik vil lovspråket kunne bli både klarare og meir tilgjengeleg.

Astrid Marie Grov

Jusstudentane kan bli betre

– Mange jusstudentar kunne trunge meir språkleg trening, så me har nok absolutt noko å gå på der.

Inge Lorange Backer er professor ved Institutt for offentlig rett ved Universitetet i Oslo og mangeårig ekspedisjonssjef i lovavdelinga i Justisdepartementet.

– Eg ser jo sjølv at det er forskjell på studentane språkleg. Likeins er det nok skilnad på kor mykje vekt sensorane legg på

formuleringsevne på eksamen. Sjølv er eg nok mellom dei som legg ganske stor vekt på det, særleg dersom studenten vippar mellom to karakterar. Jusstudentane skal etter karakterane frå vidaregåande å døme vere sterkare no enn før. Då hadde eg venta at det språklege nivået òg hadde blitt betre, men det synest eg nok ikkje det har. Eg trur derfor at både undervisning i juridisk klarspråk og meir teljande oppgåveskriving med fordel kunne få ein større plass i jusstudiet, seier Backer.

Stor og liten forbokstav

I norsk rettskrivning ødsler man ikke med de store forbokstavene. Hovedregelen er at vi skal bruke liten dersom det ikke er klar hjemmel for å bruke stor.

En av gjengangerne når offentlig ansatte sender spørsmål til Språkrådet, er bruk av store og små forbokstaver. Den hyppige bruken av store forbokstaver der norsk tradisjon sier små, skyldes delvis engelsk påvirkning. Her kommer noen av de vanligste feilkildene med tilhørende regler.

Liten forbokstav

● Statsorganer

Bare den første bokstaven i navnet på statsorganer skal være stor: *Statens helsetilsyn, Stavanger tingrett, Helse sør-øst.*

Unntak: når et av leddene er et stedsnavn, f.eks. *Universitetet i Bergen*

● Avdelinger, seksjoner, utvalg o.l.

Betegnelser på administrative enheter innenfor statsorganer og andre institusjoner skal som hovedregel ha liten forbokstav: *administrasjonsavdelingen, lovavdelingen, juridisk seksjon.*

Unntak: institutter og fakulteter ved universiteter og høyskoler, f.eks. *Institutt for lingvistiske og nordiske studier*

● Lover og forskrifter

Betegnelser på lover og forskrifter skal skrives med liten forbokstav. Det gjelder både fulle titler og korttitler: *lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker > forvaltningsloven* og *lov om burettslag > burettslagslova.*

Unntak: *Grunnloven* og lover der første leddet er et stedsnavn, f.eks. *Svalbardloven*

● Stillingstitler

Stillingstitler skal skrives med liten forbokstav såfremt de ikke står først i en setning. Det heter *statsminister(en), direktør(en), rådgiver(en).*

● Sentrale funksjoner

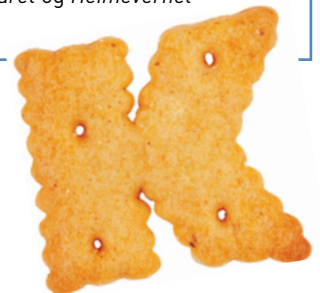
Det er alltid liten forbokstav i *staten* og *politiet*. Det er dessuten alltid rett med liten forbokstav i *regjeringen*.

Stor forbokstav

Forkortelser på navn på statsorganer, f.eks. KUD (Kulturdepartementet), UDI (Utlendingsdirektoratet)

Unntak: forkortelser for navn på universiteter og høyskoler som inneholder preposisjonen *i*, f.eks. *UiN (Universitetet i Nordland)* og *HiØ (Høgskolen i Østfold)*

Forsvaret, Hæren, Sjøforsvaret, Luftforsvaret og Heimevernet

Både og ...

Kongen (= regjeringen), men *kongen* (= personen)

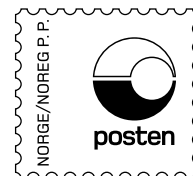
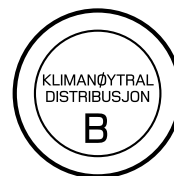
Fylkesmannen i Rogaland, Sivilombudsmannen og *Riksadvokaten* (institusjonene), men *fylkesmannen i Rogaland, sivilombudsmannen* og *riksadvokaten* (personene)

Fremdeles i tvil?

Konsulter Finn-Erik Vinjes *Skriveregler*, eller spør oss på stat@sprakradet.no.

Returadresse:
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

SPRÅKTIPS

FOR BOKFINKER

Både + men også?

Stadig hører vi uttrykksmåten

- både A, men også B

Dette er ikke bare en kortslutning, men også litt smør på flesk. Det er en sammenblanding av de to mer eller mindre synonyme uttrykkene

- både A og B
- ikke bare A, men også B

«Både, men også» fungerer nok som provisorisk tekstbinding i spontan tale, men kan ikke regnes som god skriftlig språkbruk. Eller hva synes du? Når du skal finne ut om en viss setningsbygning er god, er det lurt å sette inn hverdagslige ord og gjøre det så kort som mulig. Ville du for eksempel ha sagt «Både du, men også jeg, liker både smør, men også flesk»?

FOR MÅLTROSTAR

Til vitende

Stundom ser vi at skribentar skriv at dei «tek noko til **vitande**», for det som på bokmål heiter å «ta til etterretning/orientering». Men det er ikkje rett. Det heiter «å ta til **vitende**», og ein gjer noko «med **vitende** og vilje» eller «mot betre **vitende**». *Vitende* er eit substantiv, og det kjem av det norrøne substantivet *vitend*, som igjen heng saman med verbet *å vita*. Jamvel om den som tek noko til vitende, kan seiast å bli vitande om noko, lyt ein ta til vitende at det er som vi seier her.

SPRÅKEGGET

Bidrag til denne spalten er verpet av skrivende folk i stat og presse.

Dette egget ble lagt av en nettavis: *Statsminister Erna Solberg er oppvokst med regn i Bergen, men hadde latt paraplyen og støvlene i stikken da hun talte på Festspillene i Bergen i mai.*

Klart de hadde ventet seg støtte av statsministeren!

Språkrådet gir ut bok

Er *maskulinist* det mannlige motstykket til *feminist*? Hva betyr egentlig *skitt og kanel*? Og hva har *katta i sekken* med katter å gjøre? Svar på dine spørsmål får du i Språkrådets nye bok, som kommer ut i oktober. Språkrådet svarer årlig på tusenvis av spørsmål om alt som har med det norske språket å gjøre. Mange av svarene har vi samlet i boken *Hvorfor snur man på flisa?*, som gir innblikk i den språklige hverdagen her i landet. Kanskje du til og med kjenner igjen et av dine egne spørsmål?

God lesing! Eller heter det kanskje «god lesning»?

ORDKLEKKING

Den ubendige trangten til å sjekke e-post på mobilen i tide og fritide, hva kaller vi den? Svaret er *sjekketics*, eller på fagspråket *post-kontortids stressyndrom*. Et mobiloffer med denne diagnosen kan pådra seg betydelig *sjekkhefte* på kort tid.

En annen yrkesnevrose har lenge manglet en dekkende betegnelse. Nevrosen slår ut idet minst to kolleger kommer i snakk om morgenen før den ene (eventuelt andre) har stemplet inn. Det viktigste ytre symptom er hurtig opptrappet tripping, i kjernetiden ofte ledsaget av hyppig stepping.

Skriv til stat@sprakradet.no og merk e-posten «ordklekking».

DIKTET

SEPTEMBER

September viser sommeren en siste ære og senker geitramsen på halv stang.

Det forgjengelige skal gå over i uforgjengelighet og tyttebærlyngen legger gaver i offerskålen.

Hvite alterduker brettes ut på fjelltoppene og alle trær legger ned krans av farget løv som til jord

skal bli.

Ole H. Bremnes

Språkrådet

www.sprakradet.no

Redaktør:

Astrid Marie Grov, stat@sprakradet.no

Abonnement og adresseendring:

bestilling@sprakradet.no

Utforming: Beate Syversen

Trykk: Zoom Grafisk Opplag: 17 500

Redaksjonen avslutta: 11.09.2015

ISSN 0805-164X

Forsidefoto: Katrine Nordli / Scanpix (bakgrunn) og Eirik Holmøyvik